

5. Kultur- og oplevelsesområdet i Randers Kommune

Kulturens væsen, effekt og værdi opleves ofte som vanskelige at kortlægge og beskrive, og kulturfeltet har på helt overordnet plan, generelt og over hele landet, vægret sig ved beskrivelser i kvantitative parametre. Kultur som område er i århundreder blevet betragtet som en kilde til dannelse og som formet af bløde værdier. At ville måle, dokumentere og opveje er ofte blevet afvist som irrelevant, fordi kunstens og kulturens særlige karakter derved netop ikke ville blive indfanget.

Det er i dag ret begrænset, hvad der findes af data, såvel lokalt som nationalt, på kulturområdet ud over besøgstal, bevillingsniveauer mv. Randers Kommune har i de senere år forsøgt at sætte tal på det lokale kulturforbrug og senest også kulturens værdi for samfund og borgere. På forskningsområdet er der også interessante iagttagelser, der dog ofte bygger på kvalitative undersøgelsesdesign. Heri kan der også findes relevante tendenser i forhold til kulturens potentialer, særligt for udsatte borgergrupper. Det er med forbehold herfor, at der nedenfor gives en beskrivelse af kultur- og oplevelsesområdet i Randers Kommune.

5.1 Status for kulturlivet i Randers Kommune

Kulturområdet er mangfoldigt, i bevægelse, fuld af traditioner og af brud med traditioner på samme tid. Det er både institutionaliseret og samtidig internaliseret hos mange, dvs. et personligt anliggende. Kulturelle aktiviteter og oplevelser knytter sig i høj grad til civilsamfundsmæssige erfaringer, og samtidig er store dele af kulturområdet underlagt offentlig styring, mens andre dele er underlagt markedets vilkår.

I relation til det fokus, der ligger i Fremtidens Randers, kan kultursektoren have betydning på især to strenger. Dels for bosætning af ressourcestærke borgere, da undersøgelser viser, at kulturlivet spiller en vigtig rolle for denne gruppe. Dels i forhold til at give især børn og unge, der er i risiko for at leve i forskellige former for udsatte positioner og vanskelige relationer, muligheder for at opnå større livsduelighed, styrke egne personlige kompetence og dermed mulighed for at bevæge sig væk fra kanten af samfundet og over i livsbaner, hvor uddannelse eller blot mestring af eget liv bliver en mulighed.

Derfor er det også vigtigt at sikre et tæt samarbejde mellem børn- og skoleområdet og kulturområdet, så børn og unge allerede fra de tidlige leveår og frem til ungdommen får adgang til relevante kulturtilbud. For at overskue hele dette område, inddeles det nedenfor i hovedområder.

Det bevillingsmæssigt og økonomisk største område i Randers Kommune er de *professionelle kulturinstitutioner*. Randers Kommune er i kultursammenhænge kendetegnet ved at have et stærkt fundament af professionelle og statsanerkendte kulturinstitutioner, især når der sammenlignes med kommuner af tilsvarende størrelse, fx Silkeborg, Horsens og Vejle. Kulturinstitutionerne er drevet med afsæt i de forskellige kulturlove og med varierende grad af statslige tilskud, oftest betinget af et substantielt kommunalt tilskud. Geografisk placerer de sig i hovedtræk i to centre i Randers by, nemlig i Kulturhuset og på området omkring Værket. Dertil kommer Randers Regnskov, der er et zoologisk anlæg, centralt placeret ved Gudenåen og med stor tiltrækningskraft og tiltrækningsradius i forhold til turisme.

De otte store kulturinstitutioner i Randers Kommune er Randers Bibliotek, Museum Østjylland, herunder Randers Stadsarkiv, og Randers Kunstmuseum, Musik- og teaterhuset Værket og herunder det regionale spillested Turbinen, Randers Teater, Randers Kammerorkester, Randers Musikskole og Randers Regnskov. De udgør *motoren* i Randers Kommunes kulturtilbud med deres professionaliserede tilbud samt dedikerede ledere og medarbejdere. Det er kulturarbejdspladser med højtuddannet, kunstnerisk professionelt personale. Alle formidler kunst og/eller kultur, enkelte af dem er deciderede kunstproducenter, og alle er regulerede via kulturlovene.

Netop det at have producerende kunstinstitutioner på et professionelt højt niveau giver et lokalsamfund en særlig dynamik, fordi det bliver muligt at skabe mange sideaktiviteter og projekter med kunstneriske kræfter lokalt. Flere af institutionerne har oprettet talentlinjer og/eller kulturskoletilbud inden for egen genre med børn og unge som målgruppe, hvilket giver eleverne indblik i og fortrolighed med den kulturelle sektor.

Et andet hovedområde i kulturfeltet er rækken af *kulturelle foreninger og kulturaktører* ud over hele kommunen, hvor den kulturelle praksis er et personligt anliggende eller et fællesskab om en forenings formål, semiprofessionelle aktørers arbejde alene eller i fællesskab osv.

Et tredje hovedområde er de *kulturhuse og kulturfaciliteter*, der stilles til rådighed for borgernes brug, gratis og/eller mod betaling. Endelig er der det kulturforvaltningsmæssige arbejde, som understøtter og skaber udvikling på kulturområdet.

Inden ovenstående områder beskrives nærmere, belyses nedenfor to undersøgelser, der ser på kulturområdets relevans for borgerne.

Brugerundersøgelserne – to undersøgelser i Randers Kommune med fokus på kulturen som bosætningsfaktor og borgertilfredshed

Randers Kommune gennemførte i 2020 en kulturbrugerundersøgelse for at måle, i hvilket omfang borgerne er kulturbrugere. Et spørgeskema blev udsendt i e-boks, dvs. respondenterne var over 18 år. Undersøgelsen havde en solid svarprocent, og undersøgelsen viste, at 80 pct. af respondenterne benyttede de professionelle kulturtilbud mindst én gang i en toårig periode, hvilket svarede til Kulturministeriets definition af *kulturbrugere*. Undersøgelsen viste ligeledes, at kulturfeltet tilsyneladende lykkes med at tiltrække netop den befolkningssammensætning, der er i Randers Kommune.

Til sammenligning ses det ofte i andre kommuner, at kulturtilbuddene i overvejende grad benyttes af højtuddannede. Randers Kommunes undersøgelse dokumenterede et højere forbrug af kultur end umiddelbart forventet, og undersøgelsen viste, at kulturen har en bred tilslutning, både i forhold til køn, alder, geografi og uddannelsesmæssig baggrund.

Det sker jævnligt, at undersøgelser på nationalt niveau kommer med overskrifter om, at de professionelle kunstinstitutioner er mest benyttet af de højtuddannede, eller hårdere vinklet: kultur er finkultur og kun for de fine. Nedenfor belyses, hvordan dette ser det ud for Randers kommunes vedkommende.

Den gennemførte brugerundersøgelse i 2020 viser et andet billede end det skarptvinklede nationale. Ser man på de lokale kulturbrugeres uddannelsesmæssige baggrund i 2020, havde 28 pct. en erhvervsfaglig uddannelse, 25 pct. havde en mellemlang uddannelse, og 16 pct. havde en kort videregående uddannelse. Kun 8 pct. af kulturbrugerne havde en lang videregående uddannelse. Sammenlignes der med kommunens befolkningssammensætning på daværende tidspunkt, viser det sig, at den uddannelsesmæssige profil af kulturbrugerne svarer til den lokale befolknings uddannelsesmæssige sammensætning. Og dermed er brugerne jævnt fordelt. Der er med andre ord kulturtilbud i Randers Kommune, som er relevante for borgerne.

Tabel 5.1. Tabel for højst fuldførte uddannelse 2019 for befolkningen mellem 25-64 år

	Grundskolen	Gymnasial	Erhvervsfaglig	Kort videre- gående	Mellemlang videregående	Lang videre- gående
Randers	21 pct.	6 pct.	42 pct.	7 pct.	18 pct.	6 pct.

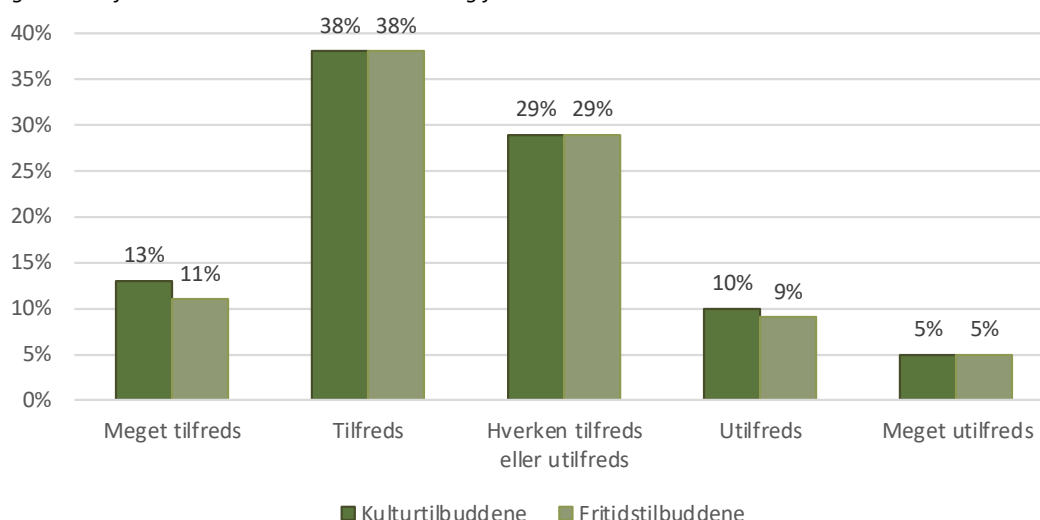
Kilde: HFUDD15, Danmarks statistik

Undersøgelsen forventes gentaget inden udgangen af 2026 med henblik på at skabe et sammenligningsgrundlag. Fokus i den mellemliggende periode er blandt andet via kulturpolitikken at øge antallet af brugere af kommunens kulturtilbud.

Randers Kommune har netop gennemført en anden undersøgelse i november 2024 om kultur- og fritidslivets værdi for borgere og samfund i Randers Kommune. Genstandsfeltet er hele kultur- og fritidsfeltet, dvs. alle aktiviteter, uanset om de drives af private, af kommunen eller frivillige. Undersøgelsen viste, at ud over at kulturen bidrager til en årlig bruttoværditilvækst på 689 mio. kr. og en beskæftigelse på ca. 1.600 personer i Randers Kommune, er borgernes værdiansættelse af kulturen og fritidsområdet markant positiv.

Blandt de adspurgte borgere i Randers Kommune svarede 43 pct., at de mener, at Randers Kommune er "et godt sted" eller "et særdeles godt sted" at bo. De borgere, der værdisætter et godt kulturliv højest, er borgere med mellem og høj uddannelsesgrad og tilsvarende højt indtægtsgrundlag. Det giver et grundlag for at formode, at et veludbygget og stærkt kulturliv er en vigtig bosætningsfaktor for den type borgere, kommunen gerne vil tiltrække en større andel af til bosætning.

Figur 5.1. Tilfredshed med kommunens kultur- og fritidstilbud

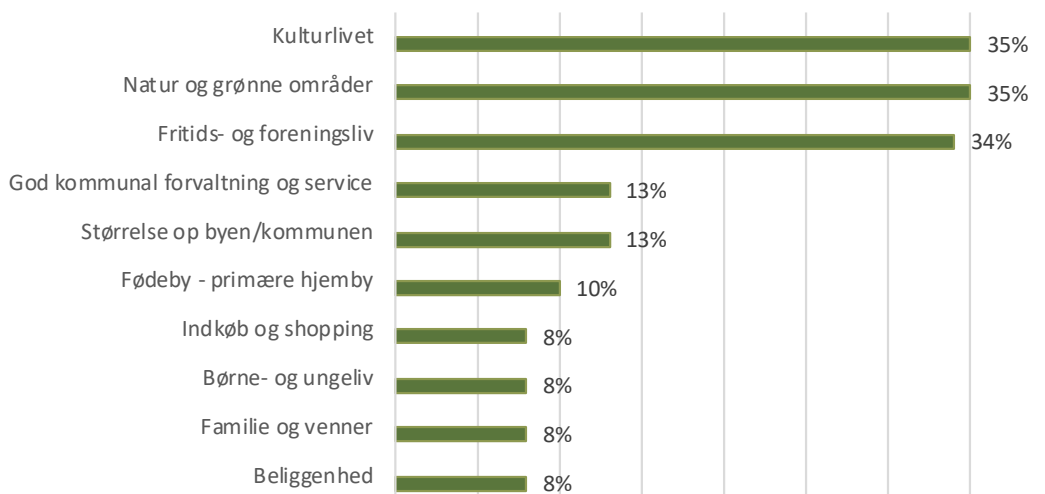

Kilde: Silverlining "Kultur- og fritidslivets værdi for borgere og samfund i Randers Kommune" 2024

Note: "Ved ikke"-kategorien udgør henholdsvis 7 pct. for kultur- og 9 pct. for fritidstilbuddene. (N=1899)

Som vist i figur 5.2 nedenfor svarer 35 pct. desuden, at de vigtigste årsager hertil er kommunens kultur- og fritidsliv samt natur og grønne områder. Disse faktorer har det største positive udslag. Til sammenligning svarer kun 8 pct. af respondenterne, at det er deres familie eller venner, der har betydning for, at Randers er et godt sted at bo, 10 pct. at det er fordi Randers er deres hjemby, eller 13 pct. at det er byens størrelse, der gør det til et godt sted at bo.

Figur 5.2. Årsag til tilfredshed

Kilde: Silverlining "Kultur- og fritidslivets værdi for borgere og samfund i Randers Kommune" 2024

Respondenterne peger dermed på, at kulturen, fritidslivet og naturen i høj grad er det, der gør Randers Kommune til et godt sted at bo. Endelig viser undersøgelsen, at i jo højere grad borgerne benytter kultur- og fritidslivet, i jo højere grad oplever borgerne, at kultur og fritidslivet bidrager positivt til medborgerskab og demokratiske værdier. På samme måde viser det sig, at et øget brug af kultur- og fritidslivet giver borgerne en større oplevelse af at udvikle deres personlige egenskaber og sociale fællesskaber.

Det professionelle kulturområde i Randers

I det følgende afsnit gives en uddybende beskrivelse af de professionelle kulturinstitutioner, der varetager de forskellige opgaver i forhold til borgernes behov for fritidsbeskæftigelse, kulturoplevelser mv.

Værket er et kommunalt musik- og teaterhus med præsentation af turnerende teater-, danse-, ballet-, opera- og musikforestillinger, dertil også stand-up comedy, foredrag mv., ligesom Værket også tilbyder gode møde- og konferencefaciliteter. Det drives i hovedtræk med kommunale tilskud og væsentlige egenindtægter gennem udlejning, billetsalg og sponsorater. Værket rummer også spillestedet *Turbinen*, der fra 2025-2028 er blevet genudpeget som regionalt spillested af Statens Kunstfond, hvilket medfører et større statsligt og kommunalt tilskud til koncertvirksomhed inden for rytmisk musik af høj kunstnerisk kvalitet og på nationalt/internationalt niveau. Som regionalt spillested skal Turbinen understøtte den rytmiske musiks vækstlag, både lokalt og regionalt. Samtidig skal Turbinen gøre adgangen til musikkultur nemmere for borgere, børn og unge, uanset geografi, alder, social udsathed mv. Værket indgår centralt i musikgarantien for børn i Randers Kommune og samarbejder med skoler om musiktilbud, se herom senere.

Randers Kammerorkester er udpeget som et såkaldt basisensemble efter Musikloven, der bygger på en trepartsaftale mellem Statens Kunstfond, Randers Kommune og Randers Kammerorkester. Det er det eneste permanente og professionelle Kammerorkester i Danmark og leverer omkring 110 koncerter årligt inden for et bredt repertoire. Orkestret er dermed en producerende kunstinstitution. Randers Kammerorkester er en nøgleaktør på det nationale musiklandkort og har 14 fastansatte, professionelle musikere og en kunstneriske chef/dirigent samt administrativt personale. Orkestret tilbyder skoletjenestetilbud til dagtilbud og skoler samt indgår i musikgarantien, som beskrives nærmere i et senere afsnit.

Randers Teater er vokset fra at være et egnsteater til nu (siden 2020) at være et såkaldt § 5 teater iht. lov om Scenekunst. Det betyder, at teatret er nu optaget direkte på finansloven, hvor staten er hovedtilskudsyder med et væsentligt kommunalt tilskud. Et § 5 teater har såkaldt "særlige opgaver på scenekunstmrådet i Danmark". *Randers Teater* skal producere og præsentere professionel scenekunst for både børn og voksne. De skal arbejde med talentudvikling, scenekunst og har særligt ansvar for regionalt samarbejde på tværs af flere kommuner. Teatret afvikler ca. 700 forestillinger årligt, dels i de fire sale på *Randers Teater*, dels gennem turneforestillinger over hele landet, hvor *Randers Teater* er en af de største leverandører af professionelt børneteater. *Randers Teater* har desuden etableret et fast lokalt turneprogram til forsamlingshuse ud over hele *Randers Kommune* for at sikre en teaterinteresse bredt i befolkningen og et medejerskab hos borgerne. Teatret har stor tilslutning blandt unge i *Randers* på deres teaterskole, både på grundhold og på talenthold. Det kendetegner især grundholdet, at det blandt andet rummer unge med personlige eller sociale udfordringer. Det lykkes i udpræget grad teatret at styrke de udfordrede unge gennem teaterarbejdet, antageligt med afsæt i, at deres udfordringer anses som en ressource eller et vilkår, som indgår konstruktivt i teaterforløbet. Derved opnås en ligeværdighed mellem deltagerne i deres personlige og fælles arbejde med scenekunst. Teatret administrerer teatergarantien til alle børn i *Randers Kommune* fra 0 år til og med ungdomsuddannelserne. Se nærmere i senere afsnit.

Randers Musikskole er en kommunal musikskole med undervisningstilbud til både børn og voksne inden for instrumentalundervisning, kor, samspil mv. Musikskolen har ca. 900 elever årligt og udfolder deres tilbud både fra musikskolen på Mariagervej og gennem skoleprojekter og elevundervisning på skoler. Musikskolen rækker bredt ud til borgerne gennem rabatordninger for førtidspensionister, pensionister, efterlønnere, børn af udsatte familier mv. Der tilbydes også talentundervisning for særligt talentfulde elever. Musikskolen er senest gået ind i et forskningsbaseret projekt med fokus på sårbare gravide og de nye muligheder, denne gruppe kan opnå gennem sangforløb med andre sårbare gravide og en sangterapeut.

Randers Bibliotek har kulturfeltets største besøgstal med over 400.000 besøg årligt. Bibliotekets hovedafdeling ligger i Kulturhuset og suppleres af afdelinger i Dronningborg, Krstrup og Langå. Desuden serviceres øvrige dele af kommunen med bogbus. Bibliotekerne har en omfattende og aktiv rolle i forhold til børn i skoler og dagtilbud samt i familier med læseindsatser, undervisningsmaterialer og skoletjenestetilbud. De har desuden skabt projekter med kulturaktiviteter som ramme for skolevægringsramte børn og unge, der har givet erfaringer om bibliotekets muligheder for give deltagerne fællesskabsoplevelser i præstationsfrie rammer.

Hvor biblioteket før tiden var et hus for bogudlån, så er dette billede ikke længere beskrivende. Biblioteket har i tråd med samfundsudviklingen fået en anderledes profil i dag, og det gælder også for *Randers Bibliotek*. Der er selvfølgelig stadig bogudlån, nu både fysisk og digitalt, læsesale med dagblade, fagblade, legefaciliteter for børn, adgang til digitale tjenester mv., men biblioteket er derudover også en slags nutidens kulturhus, hvor en af de væsentligste opgaver er borgernes mulighed for demokratisk dannelse. Metodemæssigt går det via formidling af information, viden og kultur. Adgangen til biblioteket er fri, og der tilbydes et væld af borgerrettede aktiviteter fx foredrag, læsekredse - også i naturen, strikkeaftner, mandeklubber, guidet fælleslæsning, morgensang, tilbud om digital opkvalificering, reparationscafeer, studiehjælp, læsemaratons, festivaler og meget mere. Man kunne måske kalde det lokalsamfundets opholdsstue – som tilhører os alle.

Museum Østjylland er et statsanerkendt kulturhistorisk museum i henhold til museumsloven. Museum Østjyllands ansvarsområde er *Randers Kommune*, *Syddjurs* og *Norddjurs Kommune*. Det er et af landets største lokalhistoriske museer med udstillingsbygninger i Grenå, Ebeltøft og *Randers*. Museum Østjylland rummer ligeledes *Randers Stadsarkiv* og håndværksmuseet i *Randers*. Museet har høstet stor anerkendelse for sit arbejde, herunder sin solide forskningsafdeling. Ved den netop gennemførte nationale

museumsreform er museets betydning blevet anerkendt i en fagligt baseret vurdering, der medfører et mærkbart øget statsligt tilskud. Håndværksmuseet Kejsergården står foran en større bygnings- og udstillingsrenovering, der er fuldt finansieret af fonde og Randers Kommune. Ambitionen er at lave et nationalt specialmuseum om håndværk, der blandt andet skal sigte mod at inspirere flere unge til at tage en håndværksfaglig uddannelse. Museet har et stort antal frivillige tilknyttet. Museum Østjylland har endvidere et stort skoletjenestetilbud til skoler og dagtilbud.

Randers Kunstmuseum er et af landets ældste kunstmuseer og har en samling, der i kunsthistorisk kontekst er af særlig høj kvalitet, fordi den illustrerer dansk kunst fra 1800-tallet til i dag på en særlig rig måde. Dertil kommer, at museets særudstillinger ofte har kant, er samtidssorienterede og nationalt debatskabende. Ved den netop gennemførte museumsreform blev samlingens betydning og kvalitet afgørende for, at museet fremover modtager markant større statstilskud. Museet har oparbejdet en billedskole for børn med tilbud om kunstske i børns fritid. Desuden har museet udviklet et skole- og dagtilbudsrettede kunstforløb samt en særlig talentlinje for unge. Ungelinjen har givet flere unge en parathed til at søge ind på videregående kunstneriske uddannelser. Kunstmuseet har samtidig iagttaget, at en del af de unge har været et sårbart sted i livet med diagnoser eller ensomhed, angst mv. Talentudviklingsforløbet har antageligt styrket en del af de unge personligt og relationelt, fordi genstanden for den fælles interesse har været det kunstneriske felt, der i sig selv er undersøgende, uden faciliteter og præstationskrav, men i stedet har inviteret til nysgerrighed, trial-and-error-erfaringer mv. Der er ikke indsamlet data, kun kvalitative vurderinger af forløbene. Randers Kunstmuseum har endvidere i mange år ydet skoletjenestetilbud til skoler og dagtilbud i Randers Kommune.

Randers Regnskov er en tropisk, zoologisk have og en stor turistattraktion på nationalt niveau. Formålet er at udbrede interesse og forståelse for verdens regnskove gennem formidling til alle målgrupper i naturtro miljøer. Randers Regnskov tiltrækker blandt andet sommerhusturister fra store dele af Jylland. Randers Regnskov har et veletableret skoletjenestetilbud og er aktive i klimadebatterne lokalt.

De professionelle kulturinstitutioner har således bevågenhed, økonomi, visioner og organisationer, som er betydelige. Derfor må det også stilles som en forventning, at deres tilbud er relevante for borgerne. Besøgstal for institutionerne kan indikere, om borgerne bruger kulturen. Nedenfor er angivet besøgs-/brugertal for de otte kulturinstitutioner samt desuden Gaia Museum Outsider Art samt dramaskolen Kastalia, der omtales senere i afsnittet:

Tabel 5.2. Antal besøgende og brugere på kulturinstitutioner i Randers i 2019 og 2024

	2019	2024
Biblioteket	535.825	430.744
Gaia	Ingen besøgsstatistik - anslået 10.000 gæster pr. år	
Museum Østjylland Randers	50.124	40.688
Randers Kammerorkester	24.958	25.295
Randers Kunstmuseum	37.648	46.813
Randers Regnskov	265.255	304.154
Randers Teater*	20.862	32.089
Værket	89.200	101.304
Brugere:		

	2019	2024
Kastalia	278	185
Musikskolen**	940	975

Kilde: Egne indsamlede data fra institutionerne

Note: *Randers Teaters besøgstal er for perioden juli 2018 til juni 2019 samt juli 2023 til juni 2024

** Musikskolens brugere er opgjort for sæsonen august 2019-juli 2020 samt sæsonen august 2024-juli 2025.

For alle kulturinstitutionerne i Randers Kommune gør det sig gældende, at de i vidt omfang rækker ud til brugerne og borgerne med gratisarrangementer, decentrale aktiviteter som fx koncerter, foredrag, udgravningsoplysninger, teaterturneer til de fleste forsamlingshuse, hvor borgerforeningerne har indtægterne fra barsalget og fællesspisningen og dermed oplever brobygning til lokalsamfund og lokalsamfundenes udvikling. Andre eksempler på, at kulturinstitutionerne åbner sig for eller opsøger borgerne er, at museerne har fri entre til deres faste udstillinger, og at der arrangeres koncerter, forestillinger, læsetilbud på væresteder, i arresten, i varmestuer, på ældrecentre, i skolegårde mv.

De kulturelle foreninger og aktører

Kulturfeltet i Randers Kommune rummer også en lang række af kulturelle foreninger, spredt ud over hele kommunen, hvor borgere har sluttet sig sammen på foreningsbasis omkring fx amatørmusikorkestre, kunstforeninger, lokalhistoriske foreninger, højskoleforeninger, musikforeninger, teaterforeninger, folkeuniversitet, det historiske selskab og paraplyorganisationer for kulturforeningerne. Her samles borgerne om en særlig interesse, dygtiggør sig eller laver arrangementer lokalt, arrangerer foreningsture til andre områders tilsvarende interessenter. De skaber teaterprogrammer med turneforestillinger på Værket eller koncertprogrammer for særlige musikgenrer på byens spillesteder.

I det lokalhistoriske arbejde sættes der lys på den nære fortids aktiviteter og værdier. Andre foreninger arrangerer foredrag, børnekulturaktiviteter mv., og især teaterskolen Kastalia i Underværket har et udbredt tilbud om teaterpædagogiske aktiviteter for børn og unge.

Musikfeltet i Randers Kommune er stort og bredt med mange aktører, der selv spiller, mange musikforeninger, der arrangerer koncerter og en del velbesøgte spillesteder, fx Tante Olga, Underværket og det kollektivt ledede spillested Café von Hatten, der har et stort lokalt medejerskab og en stor stab af frivillige. I samme hus er der etableret et ungehus, det såkaldte RUK eller Randers Unge Kultur, der huser unges egne kulturarrangementer som digtaftener, koncerter eller blot hyggeaftener.

Der er frie teatergrupper – herunder også seniorer, der laver forestillinger på Randers Teater –, og der er en række billedkunstnere og kunsthåndværkere, som arbejder i fælles kunstværksteder.

Mange aktører hjælpes på vej af Randers Kommune med huslejetilskud til øvelokaler, tilskud til kulturprojekter, rådgivning fra forvaltningen og eventuelt også tilknytning til de professionelle kulturinstitutioner med henblik på deres faglige sparring.

Kulturens andre huse

Et andet vigtigt område er de kultursteder, der lægger hus til en lang række af kulturoplevelser, som borgerne bruger. Det er steder som Underværket, der udlejer lokaler og helst til aktører med en kulturel profil. Underværket arrangerer også selv kulturelle events. Gaia Museum for Outsider Art er et museum, der fokuserer på kunst og normalitetsbegrebet gennem udstillinger, og museet har løbende særudstillinger inden for kategorien Outsider art, cafe, rammeværksted mv. Gaia Museum står via sit formål for en

insisteren på rummelighed og kreativ tænkning, som i sig selv er understøttende for at se mønstre i et nyt lys – også sociale og samfundsmæssige mønstre.

En af Gaia Museums nærmeste naboer er Kunstsolen Bifrost, der er en del af FOF Randers-Favrskov-Mariagerfjord. Skolen er en kunsthøjskole for udviklingshæmmede og fungerer som et dagtilbud for op til 21 elever i et-to år. Særligt talentfulde elever kan fortsætte yderligere to år. Skolen har erfarne, kunstuddannede undervisere. Flere af eleverne har slået igennem nationalt eller internationalt med deres helt særlige kunstneriske udtryk, blandt andet har Kenneth Rasmussen udstillet i Illums i København med strikkede plasticpose-guirlander i enorme dimensioner (Kenneth Rasmussen), ligesom DR2 har produceret en portrætudsendelse af samme kunstner med fokus på hans ret unikke arbejde som kunstner. Men det mest interessante er muligvis den tilgang, som Kunstsolen Bifrost praktiserer, hvor borgere, der i andre sammenhænge har været set som marginaliserede, hos Bifrost indgår som borgere med anderledes kompetencer, som sættes i spil i et nyt samarbejde mellem borgerne og kunsthøjskolen. De socialfaglige tilsynsrapporter fastslår, at kunsthøjskolens brugere oplever høj grad af trivsel og sundhed gennem fordybelsen i kunstaktiviteterne. Borgernes selvstændighed styrkes, og deres adgang til andre aktiviteter i samfundet bliver mulige, fx Biblioteksbesøg, udstillingsaktiviteter mv., der ellers ikke ligger umiddelbart inden for rækkevidde. Kunsthøjskolen Bifrost rummer dermed potentielt erfaringer med kunstens potentialer for at mobilisere marginaliserede borgere i retning af større livsmestring.

En helt anden type kulturhus, der på kort tid har ramt en relevans i lokalsamfundet, er Operaen. Det er en selvstændig café i midtbyen, der tilbyder lokaler og rammer til kultur, fællesskab og aktiviteter. Operaen er et lokalt samlingssted på markedsvilkår som andre caféer, men her tilbydes fællesskabende aktiviteter, fx musiktalentudvikling, koncerter, sangaftener, stand-up, fællesspisning, strikkeaftener mv. Operaen har tilsyneladende ramt et behov for fællesskab blandt borgerne. Tilstrømningen er stabil og stor.

Af andre steder kan nævnes Arena Randers, hvor der udlejes lokaler til idræts- og kulturarrangementer, messer mv. Nordisk Film biografen kan ligeledes henregnes til denne kategori af huse, der rummer kulturelle aktiviteter på markedets præmisser. Herudover skal Fritidscenteret, Helligåndshuset nævnes som lokale muligheder for foreninger, møder, udstillingsaktiviteter mv. Endelig spiller aftenskolerne en vigtig rolle som ramme om kulturaktiviteter. Her er mange forløb for borgerne med kunstneriske aktiviteter og temaforløb, fx maleri, tegning, håndarbejde, sprog, musik, litteratur og foredrag.

Herudover gennemføres ligeledes forskellige aktiviteter i tilknytning til kirker og sognegårde rundt omkring i kommunen.

Formidling, samskabelse mv. inden for natur, klima og bæredygtighed

Randers Naturcenter er Randers Kommunes tilbud om naturvejledning og naturformidling. Som borger kan man deltage i en lang stribe af arrangementer, ferieaktiviteter, vandreture, foredrag, workshops mv. Hvert år udbydes ca. 75 arrangementer, og der er kontakt med mere end 50.000 gæster.

Naturcenterets aktiviteter afspejler alle et aktivt udeliv, friluftsliv, naturkendskab og naturforbundethed. Målgrupper dækker bredt - fra kommunens yngste borgere i daginstitutioner og skoler, uddannelsesområdet med studerende, familiegupper, ældreområdet og handicap-specialområdet.

I 2023 indviede Randers Kommune No. 17 – Huset for bæredygtig handling, placeret i Randers midtby. Huset er et tværorganisatorisk tre-årigt pilotprojekt i form af et samskabelseshus, som har til formål at skabe ny viden, nye færdigheder og fællesskaber med fokus på bæredygtighed og handling gennem bæredygtighedsfremmende initiativer for og med borgere, uddannelsesinstitutioner og virksomheder. No.

17 facilitere og lægger lokale til et bredt udsnit af arrangementer, workshops og udstillinger med fokus på bæredygtighed.

Forvaltningens roller på kulturområdet

Der ydes bistand til det samlede kulturfelt med koordinering, markedsføring, tilsyn, udviklingstiltag og tilskud via Randers Kommune. Randers Eventsekretariat tilbyder at rådgive om og støtte større oplevelsesarrangementer som fx festivaler og større koncerter og har ansvaret for den årlige store festival Randers Festuge. Forvaltningen rådgiver, koordinerer, varetager tilskudsopgaverne og tilsyn for hele kulturområdet, herunder regionalt og nationalt. Der udføres til tider også arrangør opgaver. Forvaltningen fungerer ligeledes som central udvikler på blandt andet kulturgarantierne inden for scenekunst, billedkunst og musik og strategisk kultursamarbejde med andre kommuner/staten.

Kulturkammerater i Randers – den gode modtagelse

Kulturkammerater er et fællesskabende kulturtilbud målrettet nye tilflyttere som et led i Randers Kommunes bosætningsindsats. Det er et to-årigt projekt, der skal styrke kendskabet til og invitere nye tilflyttere ind i Randers Kommunes rige kulturliv og fællesskaber. Formålet er at skabe fællesskabsorienterede kulturoplevelser, der sikrer en god start på livet i Randers og understøtter nye sociale relationer og fællesskaber. Kulturlivet fungerer som katalysator for at skabe nye møder mellem mennesker og derved forebygge ensomhed og give tilflyttere mod og lyst til at opsøge fællesskaber.

Fællesskabsorienterede kulturbesøg i et lokalt perspektiv

Kulturkammerater har haft en stærk start med stor interesse og positive tilkendegivelser fra Randers Kommunes nye tilflyttere. Projektets første år har budt på fem velafviklede arrangementer – og yderligere fem er på vej i 2025 på en række kulturinstitutioner, hvor fællesspisning er en vigtig del for at fremme dannelsen af nye fællesskaber for tilflyttere.

Afhængigt af arrangementets karakter vil der være mellem 20-60 deltagere pr. begivenhed. Målgruppen er nye tilflyttere, der er flyttet til Randers Kommune inden for de seneste to år. Det tager tid at etablere sig, og derfor er det vigtigt, at perioden for, hvornår borgere defineres som nye tilflyttere, er tidsmæssigt inkluderende. Den gode velkomst er i et vigtigt led i fastholdelse af nye borgere og kan sekundært kommunikeres i markedsføring med det formål at tiltrække nye borgere.

5.2 Sammenfattende om kulturområdet

Kulturmiljøet i Randers har en markant styrke i de otte professionelle kulturinstitutioner, hvor borgerne har adgang til næsten alle kulturgener, så der er et stærkt kulturtilbud til borgerne, ligesom det professionelle kulturfelt har en sikker placering i det nationale kulturlandskab.

Det suppleres af et levende, foreningsbaseret eller brugerbaseret kulturmiljø med en lang række foreninger og frie aktører. Her dyrkes interessefællesskaber inden for kulturen, ligesom der skabes kulturoplevelser for borgerne. Herudover er der en række udøvende aktører inden for musik, billedkunst, dans, teater mv., som får støtte til være i øvelokaler/kreative lokale, eller hører til i kulturskoleforløb hos de professionelle kulturinstitutioner, fx musikskolen, teaterskolerne og billedskolen.

Aktørerne, der lægger hus til kulturoplevelserne, ofte på markedets præmisser, har hver deres kendetegn, genremæssigt og profil mæssigt, og nyder opbakning fra forskellige borgergrupper. På den måde er de en

vigtig facilitator for, at kulturen kan udfolde sig på kryds og tværs, i forskellige miljøer og for forskellige interessenter.

I det samlede perspektiv er der således et kulturtilbud i Randers, der både har bredde og højde. Her er stor variation i tilbud *for* borgerne, *med* borgerne og *af* borgerne. Kommunens aktuelle kulturpolitik har derfor også de fire indsatsområder: Fællesskaber, Børn og Unge, Kultur i det offentlige rum og Kultur for alle.

Det stærke kulturfelt, især baseret i udviklingsorienterede professionelle kulturinstitutioner med national anerkendelse, er en stor styrke i kommunen - især når de også sikrer en bred borgerdeltagelse, hvor borgerne deltager såvel som publikum som frivillige eller selvudfoldende, aktive kulturborgere. Det giver et stærkt og attraktivt lokalsamfund og stor borgertilfredshed.

Det vurderes, at de positive erfaringer, der har været for tværsektorielt samarbejde mellem forvaltningerne og kulturinstitutionerne, styrker kommende udviklingsmuligheder, fx i forhold til at bruge kulturen som ramme for bedre mental sundhed, øget trivsel og livsmestring for børn/unge eller udsatte borgere.

Randers Kommune har via kulturgarantierne en særlig position på nationalt plan i forhold til reelt at give børn og unge lige adgang til kulturen, både i form af kendskab/fortrolighed med kunst og kultur og i forhold til børn/unges udfoldelsesmuligheder.

Kulturlivet i Randers Kommune har en høj tilslutning af borgere som brugere og en høj tilfredshed med kulturen som værdifuldt element i det levede liv.

Det har været en erfaring, at unges deltagelse i kulturlivet udfordres ved, at de har svært ved at få tiden til at række til både uddannelse, fritidsarbejde og fritidsinteresser som fx kultur eller idræt. Det giver et presset ungdomsliv, hvor også de unges evne til at betale kontingenter, deltagergebyrer, transportomkostninger kan have en negativ indvirkning på deres reelle deltagelsesmuligheder. Netop kulturtilbuddene kan være vigtige for unge som modvægt til det pres, de oplever i ungdomsårene, ligesom kulturen kan være et vigtigt frirum i deres identitetssøgende år.

Ydermere er unge afhængige af offentlig transport, hvis de er bosat uden for det centrale Randers, hvor de fleste kulturtilbud er. Transportmulighederne om aftenen og i weekenden er ikke optimale for de unge, hvilket kan lægge en dæmper på deres adgang til kulturlivet.

Udviklingen på kulturområdet de seneste 10 år

Kulturlivet i Randers har bevæget sig meget gennem de seneste 10 år. I 2015 var kommunalreformen for længst gennemført, men i Randers Kommune har det fremhævet forskellen mellem land og by. De store kulturinstitutioner er placerede i Randers, og de har skullet fokusere på at betjene et geografisk langt større oplandsområde. Randers Egnsteater, nu Randers Teater, har derfor udviklet decentrale produktioner til lokale forsamlingshuse og har derved sikret en brobygning og et medejerskab til teatret. Denne linje er fulgt op af "Turbinen på turne" dvs. koncerter i kirker og forsamlingshuse, Kammerorkesterets koncerter decentralt, museums Østjyllands besøg med arkæologiske genstande mv.

Kulturhovedstadsåret i 2017 har været en afgørende udviklingsfaktor. Det affødte store projekter og markant medieomtale lokalt og regionalt. Et af de epokegørende projekter var Watermusic – en musik-/teaterkoncert på havnen, i og omkring vandet med store lyskunsværker som scenografi på havnens siloer, med internationale dansekompanier, der dansede på kraner, siloer og artisten Oh Land som hovednavn. Der deltog en lang række lokale kulturaktører i forestillingen og et hidtil uset stort antal frivillige i eventafviklingen. Det blev et folkeligt, fælles og samtidig kunstnerisk stort show, der gav borgerne et nyt

blik på muligheder i Randers og en stolthed over Randers' styrkeposition som kulturby. Ikke mindst gav det genklang regionalt og nationalt som et nytænkende Randersprojekt i storformat.

En anden vigtig udviklingsvej er kulturgarantierne, der startede med teatergarantien, også kaldet 1-t-alle. Ordningen sikrer, at alle børn i skoler, dagtilbud i Randers kommune, uanset geografi, oplever mindst én professionel teaterforestilling om året i skole/pasningstiden, primært på teatret. Hermed bliver børn fortrolige med scenekunsten som kunstnerisk udtryk, og de vænnes til at være i et teater med de særlige rammer, der er der. Det har givet det pædagogiske personale erfaring med at benytte kulturtilbud i undervisningen/pasning med kreative og æstetiske dimensioner. Med formuleringen af tilbuddet som en politisk *garanti* til børnene om at få scenekunstneriske oplevelser, har det givet forvaltningerne inden for børn, skole og kultur et instrument til at sikre, at skoler og dagtilbud får sendt børnene afsted. Ordningen er i dag populær og værdsat. Børn, der kommer fra områder uden for byzonen, tilbydes bustransport, hvilket har været en stor praktisk hjælp. Børn inden for byzonen skal gå/cykle til Randers Teater.

Succesen med teatergarantien er nu blevet udvidet med en tilsvarende musikgaranti, hvor alle børn i folkeskolerne tilbydes mindst én årlig, professionel musikoplevelse – primært på Værket/Turbinen, men også decentralt. Der er tilsvarende transportdækning for børn uden for byzonen. Ordningen er etableret i samarbejde mellem Børn og Skoleområdet, Kulturområdet, Værket, Randers Kammerorkester og LMS – Levende musik i skolen (en statsstøttet musikformidlingsorganisation). Ordningen sikrer både oplevelsen af musik og samtaler med musikere før og efter koncerten, hvor musikaspekter udfoldes for og med børnene. Genremæssigt spænder ordningen vidt. Der tilrettelægges også koncerter til særligt udsatte børn og unge, der ikke kan følge de almindelige klasser. Hermed sikres en lige adgang til musikkulturen for børn og unge i alle sociale lag.

Kulturskolerne som tilbud har udviklet sig fra oprindeligt alene at være musikskolen til også at rumme teaterskolen, billedskolen – og via det regionale spillested Turbinen også udviklingsforløb inden for rytmisk musik til unge. Der er sket en udvikling i den foreningsbaserede teaterskole Kastalia, der nu fokuserer på dramapædagogiske forløb med det mål, at Kastalia "ikke lærer børn at blive til noget men at blive til nogen." Der er altså fokus på børn og unges udvikling af personlige kompetencer. Gennem et forskningsprojekt SANS er der gennemført en kvalitativ undersøgelse, der dokumenterer, at Kastalia har hjulpet udfordrede børn og unge med at blive mere robuste.

Endelig har de senere år vist en række ungesatsninger, blandt andet via kulturaftaleprojektet siden 2020: ID Talentværket, hvor unge på tværs af ungdomsuddannelser og kulturskolerne hvert år har gennemgået forløb, hvor unge møder professionel kunst i interne forløb. Herudfra samproducerer de unge i professionelle rammer under teatrets ledelse en stor performance. Outputtet har været et fælles ungemiljø med kunst og kultur som omdrejningspunkt, hvor fokus er kreativitet og mangfoldighed via kunst frem for de traditionelle præstationsfokus i gymnasieundervisningen. En udløber af ungeindsatsen har været etableringen af ungekulturhuset, drevet af Randers Unge Kultur (RUK).

Ser vi frem i tiden...

Kultur og sundhed ses i stigende grad på nationalt plan som et 'fagligt makkerpar', der kan give svar på en række udfordringer med stress, angst, depression. Sygdom og mistro er bekymrende for borgerne, forringer arbejdsstyrken og er omkostningstungt for velfærdssamfundet. Kulturområdet kan ikke løse de grundlæggende problemer, men der kommer flere erfaringer med kunst og kultur som sundhedsfremme, antageligt fordi kunst og kultur kan møde borgerne i et interessefællesskab, hvor sygdomsforløb, sociale udfordringer, ledighed mv. ikke i sig selv har nogen betydning. Det er antageligt nemmere at møde

borgeren som menneske i et kulturforløb, hvor borgeren som klient ikke er relevant. Randers Kommune har med sit stærke kulturfelt muligheder for at finde løsninger lokalt, hvis det prioriteres som en sundhedsindsats.

De kommende generationer er i højere grad digitale generationer. Digitalisering kommer med en lang række praktiske løsninger, kan være effektiv i tid og omkostningsreducerende. Det øger dog behovet for fællesskaber og samskabelse, hvor kulturfeltet har oplagte tilbud. Vi ser, at når først brugerne bliver fortrolige med kulturen, så bliver de også i stigende grad kulturforbrugere.

Der høstes i stigende grad erfaringer i forhold til kulturelle aktiviteters betydning for socialt udsatte borgere (*blandt andet rapport: Anne Mette W. Nielsen: når kunst gør en forskel – ungedeltagelse i kunst og kulturprojekter som alternativ for sociale indsatser, Aalborg Universitetsforlag, (2017) samt 2023-udgivelsen om aspiranterne*).

Dertil kommer, at der i december 2024 blev indgået et forlig på nationalt niveau vedrørende Kulturpas i Danmark. Det skal sikre unge uden for uddannelse og arbejdsmarked en vej tilbage til eget hovedspor i livet, hvor personlig udvikling og styrkelse af fællesskaber via kulturelle aktiviteter skal give dem kompetencer til at mestre eget liv og derved opnå uddannelse og job. Der er formuleret flere projekter og ansøgninger til Kulturpasforløb i Randers.

Kultur ses i stigende omfang som en bosætningsfaktor. Etableringen af blandt andet Flodbyen Randers kan i høj grad kalde på udfoldelsesmuligheder og tilbud inden for kultursektoren. At etablere omgivelser, hvor borgerne kan udfolde sig – også med kulturelle aktiviteter – ses i flere byer som et vigtigt element eller en nøgle til borgertilfredshed og tiltrækning af tilflyttere. At kunne investere i rammer og indhold i en ny bydel allerede under opbygningen synes at være en nøgle til succes, for ofte får de senere og efterfølgende indsatser karakter af lappeløsninger med svingende effekt.

En forudsætning for kulturlivets omdrejningshøjde og fortsatte udvikling er, at de statsstøttede kulturinstitutioner bevarer deres aktuelle bevillingsniveau. Det ser ud til, at Randers i øjeblikket får stigende støtte fra staten, men det vil være et mærkbart tilbageslag, hvis de statslige støttemønstre ændrer sig i negativ retning for Randers Kommune, fordi kulturinstitutionernes økonomiske kræfter og dermed kunstneriske ressourcer er afgørende.

Uanset at motoren i kultursektoren ligger i de otte professionelle kulturinstitutioner, er det helt afgørende, at de samtidig kan levere tilbud, der er relevante for borgerne, opnåelige, tilgængelige. Kultursektorens kobling mellem de frie kulturaktører, kulturforeningerne og kulturhusene skal afstemmes løbende, så kunstens og kulturens integritet på den ene side er i balance med et borgernært og borgerrelevant tilbud på både den korte og lange bane. Det er en løbende balanceakt. Et svigtende fokus på det fra de professionelle kulturinstitutioner kan være kritisk for den opbakning, borgerne pt. viser kulturen og dermed for kulturens udviklingspotentialer for borgerne.

Endelig skal det bemærkes, at den aktuelle sundhedsreform, som regeringen gennemfører i 2025, overraskende nok risikerer at få et negativt aftryk på kulturens vilkår. Det skyldes, at regionerne nu fratages deres opgaveområder på kulturområdet. Region Midt har i særlig høj grad været aktiv på kulturområdet og har stået for investering på 40 pct. af de samlede danske, regionsbaserede kulturmidler i form af puljer, medarbejderbårne aktiviteter som fx det europæiske kulturhovedstadsprojekt i 2017 og legacy-aktiviteterne herefter, faglige netværkssupport, tværkommunale indsatser mv. Alt dette forsvinder senest i 2027, og det er pt. usikkert i hvilket omfang kommunerne kompenseres herfor.